

/foto: Unsplash

SHARE

17

KOL

2023

PRİČE

OD PAVLINSKIH ZAPISA DO ONLINE TRAŽILICA

Priča o pjesmaricama

SLAVKO NEDIĆ

PJEVAJMO GOSPODU PJESMU NOVU

CITHARA OCTOCHORDA

PAVLINSKA PJESMARICA

PJESMARICE

Serijal *Od pavlinskih zapisa do online tražilica* priča je o tiskanim glazbenim izdanjima (pjesmaricama) kao specifičnom, često i zapostavljenom kulturnom blagu Hrvatske.

U nizu nastavaka predstaviti ću evoluciju notno glazbenih izdanja počevši od onih najstarijih poput *Pavlinске pjesmarice* iz 1644. godine i *Cithara Octochorda*, koja je izašla

u tri izdanja (1701., 1723. i 1757. godine) do današnjih *online* izdanja, koja kriju nepresušno bogatstvo ovog materijala u digitalnim oblicima.

O hrvatskim je pjesmaricama do sada bilo govora, ali to su uglavnom bile tematske cjeline ili o bogatoj prošlosti, njihovim reizdanjima, ili nekoj od pjesmarica novijeg vremena. Riječ je uglavnom o specifično znanstvenim radovima; velik dio čine diplomski, magistarski i doktorski radovi, koji vrlo opširno obrađuju teme kojima se bave. Moja je namjera na jednom mjestu sveobuhvatno obraditi pjesmarice raznih vremenskih razdoblja i tematskih sadržaja te njihovu evoluciju.

Smatram da je ova tema važna glazbenicima amaterima i profesionalcima, kulturnim djelatnicima koji o njoj trebaju znati više i širiti je dalje, ali i ostalim čitateljima kod kojih želim potaknuti interes za ovu temu. S obzirom na to da sam i sâm glazbenik, znam koliko su mi u početcima mog rada značile pjesmarice s notama do kojih je bio problem doći. Danas je većina toga dostupna *online*, no da bi ih čovjek pronašao, mora znati da one postoje, što sadrže te kako ih pronaći.

Tema će biti prezentirana na znanstvenopopularni način tako da bude prihvatljiva struci, ali razumljiva i prosječnim čitateljima.

1. dio: Bogata povijest crkvenih pjesmarica

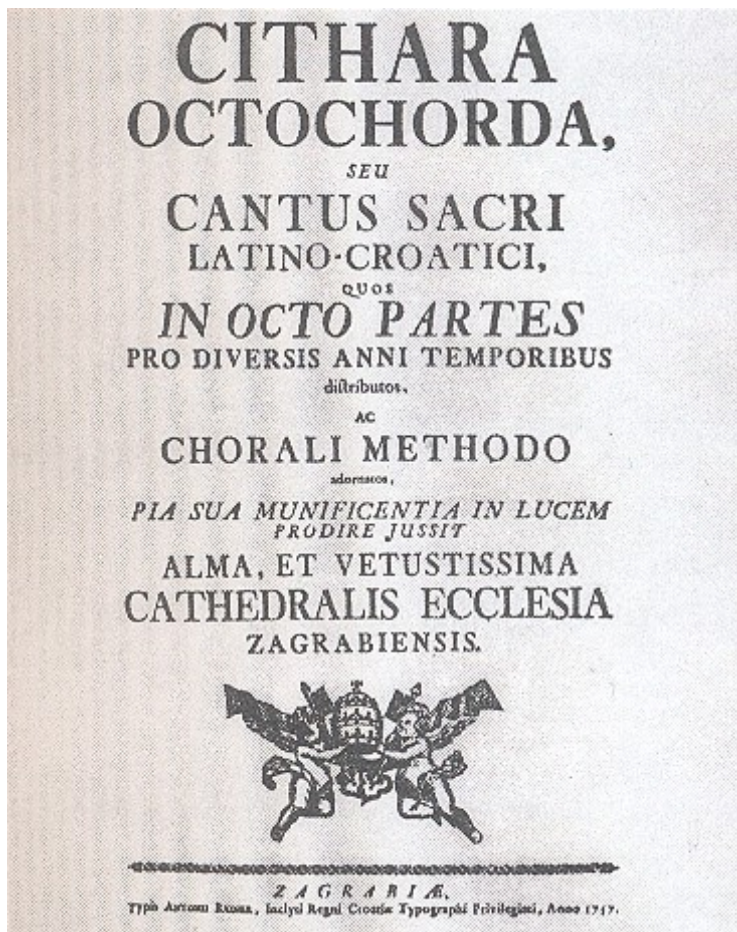
Hrvati, kao europski i civilizacijski narod te baštinik europskih tradicija, davno su shvatili važnost čuvanja i prenošenja tradicije, i to ne samo usmenim nego i pisanim putem. Ovo se svakako odnosi i na glazbeni segment. Usmeni prijenos narodnog blaga imao je svojih čari radi toga što je svaki prenositelj mogao dati i svoj doprinos dotičnoj pjesmi. Ipak, tekstualni i notni zapis davali su garanciju izvornosti, ali i dugovječnost napjeva. Hrvatski narod može se podičiti velikim brojem pjesmarica koje su odigrale nezaobilaznu ulogu u očuvanju hrvatske glazbeno-crkvene baštine.

Pavlinska pjesmarica

Iako se *Pavlinska pjesmarica* iz 1644. godine smatra prvom tiskanom pjesmaricom Hrvata, povijest zapisivanja pučkih pjesama seže puno ranije. Ovdje svakako treba spomenuti dvije rukopisne zbirke, *Barčićev zbornik br. 5* te *Parišku pjesmaricu*. Prema Vesni Badurina Stipčević [1] *Barčićev zbornik br. 5* dio je rukopisne zbirke svećenika Ivana Barčića. Zbirka sadrži glagoljaške duhovne tekstove te šest pučkih popijevki nastalih od trinaestog do šesnaestog stoljeća. Jedna od njih je i *Bog se rodi v Vitliomi*, najstarija hrvatska pučka božićna popijevka. Zbirka se nalazi u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Sankt Peterburgu. A u Francuskoj nacionalnoj knjižnici u Parizu nalazi se još jedan vrijedan povijesni dokument koji sadrži bisere pučke glazbene baštine. Riječ je *Pariškoj pjesmarici* [2] koja je objavljena kao dodatak *Pariškom zborniku* 1380. godine. I u njoj se nalazi deset starohrvatskih pučkih pjesama među kojima su: *Bog se rodi v Vitliomi*, zatim Marijin plač *V'si račimo poslušati, kadi plače Bož'ê mati*. [3]

Ipak, prva hrvatska tiskana i sačuvana pjesmarica jest *Pavlinska pjesmarica* iz 1644. godine nastala u hrvatskome pavlinskom okrilju. I ona je dio opsežnijeg djela *Pavlinski zbornik* koji sadrži tekstove crkvenog sadržaja. Naviše informacija o pjesmarici znamo zahvaljujući Janku Barleu, koji je prvi detaljno analizirao rukopis pjesmarice [4], zatim Vladimiru Horvatu i Ivani Klinčić [5] te Milanu Magošu i Lovri Županoviću [6]. Prema njima *Pavlinska pjesmarica* sadrži 52 napjeva, a nastala je najvjerojatnije u lepoglavskome pavlinskom samostanu. Pjesme su podijeljene u glazbene cjeline crkvene godine: Adventske, Božićne i novogodišnje, Korizmene, Uskrsne, Spasovske, Duhovske, Tijelovske i Ostale. Note su pisane neuma notacijom tj. četvrtastim notama na četiri crte. Značaj *Pavlinske pjesmarice* velik je ne samo zbog toga što je prva objavljena nego i zato što se u njoj nalaze neke pjesme koje se i danas izvode, poput: *Bog se rodi v Betleheme*, *Narodil se je kral nebeski*, *Vu to vreme godišča mir se ljudem nazvešča*, *Otec naš dobri, tebe verujemo, ki si na nebe, skupa i na zemlje*. U čast *Pavlinske pjesmarice* Hrvatska pošta je 20. lipnja 1994. objavila poštansku marku na temu Pjesmarice, čiji je autor akademski slikar Zlatko Keser. [7]

Cithara Octochorda, Zagreb 1757.

Cithara Octochorda

Nezaobilaznu i počasnu ulogu na području crkvenih pjesmarica svakako ima *Cithara Octochorda* ili punim nazivom: *Cithara octochorda, seu cantis sacri Latino-croatici, quos in octo partes pro diversis anni temporibus distributos, ac choralis methodo adornatos, pia sua munificentia in lucem prodire jussit alma et vetustissima cathedralis ecclesia Zagrebiensis.*[8] Njezin značaj i u vrijeme njenog nastanka potvrđuje činjenica da su nakon objavljivanja prvog izdanja 1701. godine ubrzo objavljena još dva, 1723. i 1757. godine.

Prva dva tiskana su u Beču, a treće u Zagrebu. O glazbenom i kulturnom značaju pjesmarice *Cithara Octochorda* pisano je jako puno. Svi se slažu da je *Cithara Octochorda* uistinu vrlo značajno djelo ne samo glazbene nego općenito kulturne baštine Hrvata i svakako veliki pokazatelj žive glazbene slike hrvatske pučke crkvene popijevke 18. stoljeća.

Pjesmarica je pisana koralnim glazbenim pismom (neume na četiri crte) s tekstovima na latinskom i hrvatskom jeziku. Podijeljena je u osam cjelina, otuda i naziv *Cithara Octochorda*. Prvih pet poglavlja odgovaraju crkvenim vremenima: adventsko, božićno,

korizmeno, uskrsno i vrijeme kroz godinu. Sljedeća tri poglavlja su posvećena Blaženoj Djevici Mariji (poglavljje šest), svecima (sedam) i popijevke za pokojne (osmo poglavljje). Josip degl'ivegllio pišući o *Cithari Octochordi*[9] donosi popis skladbi unutar dotičnih poglavlja:

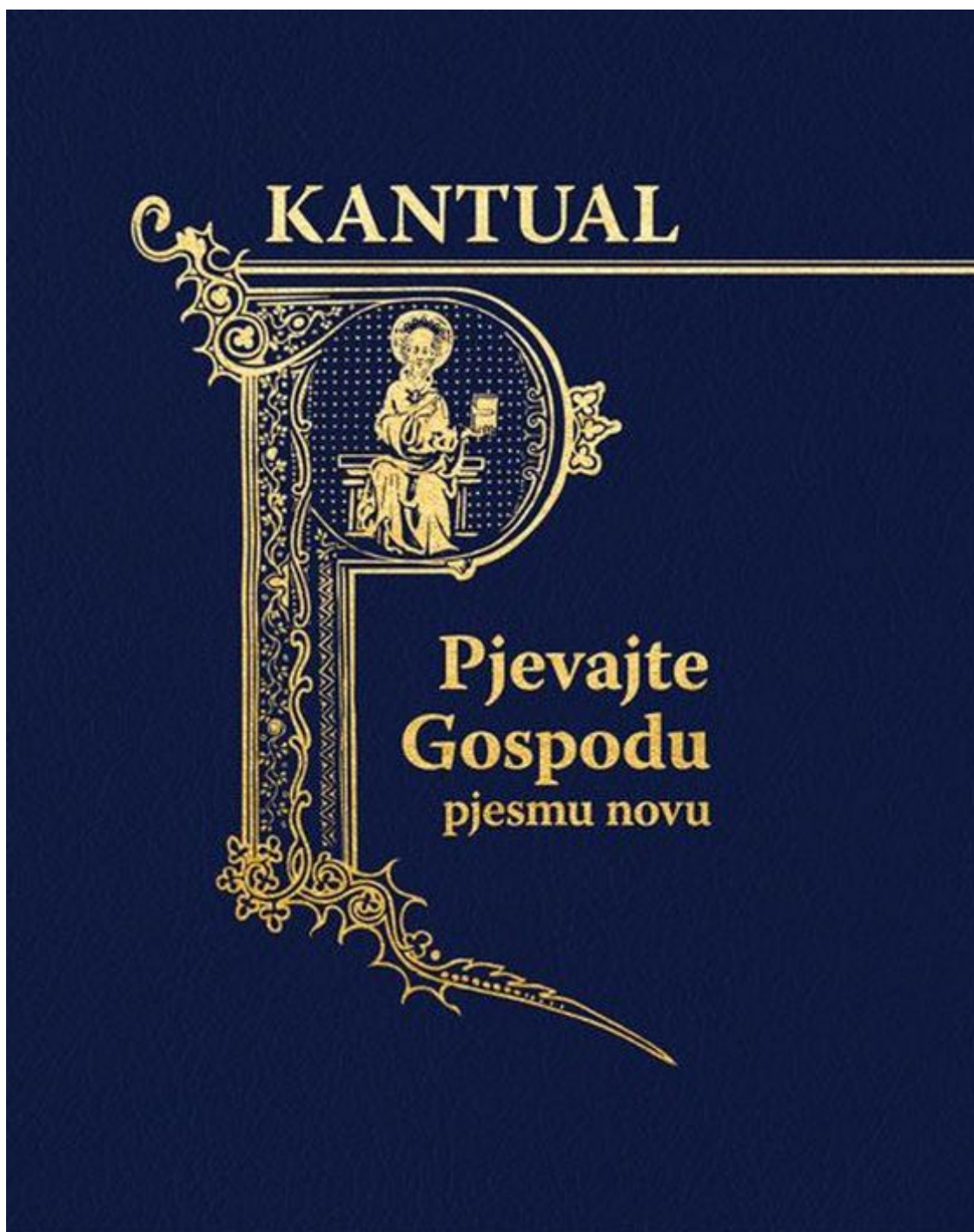
- 1) DOŠAŠĆE (ADVENT): *Poslan bi anđel Gabrijel, Zdravo Djevice, Klikujte sada zanosno, Evo ide čas, Zlatnih krila, O Marijo ti sjajna zornice*
- 2) BOŽIĆ: *S nebesa je anđel došao, Svim na zemlji, Narodi nam se*
- 3) KORIZMA: *Stala Majka pod raspelom, O Isuse ja spoznajem, Svaka duša, Grijeh je dušu ranio, Narode moj ljubljeni, Slavi puče moj*
- 4) USKRS: *Uskrsnu Isus doista, Isus je uskrsnuo, Gospodin slavno uskrsnu, Pjevaj hvale Magdaleno, Nek' mine Majko,*
- 5) NEDJELJE KROZ GODINU: *Oče naš dobri, Ovdje je sada*
- 6) SLAVLJA BL. DJEVICE MARIJE: *Zdravo Djevo čista, Spasa nam Majko, Majko Božja sveta Marijo*
- 7) SVETAČKA SLAVLJA: *Radosnim srcem (sv. Luka), Zahvalna srca (sv. Marko), Slavimo danas (sv. Lovro)*
- 8) POKOJNIČKO BOGOSLUŽJE: *Poslušajte ljudi.*

Već sâm pogled na popis pjesama navodi na zaključak da je pjesmarica bila značajna ne samo tada, u 18. stoljeću, nego i danas. Većina ovih pjesama i danas se izvodi po našim crkvama. Pokazatelj je to, kao što napisao Albe Vidaković, napjevi iz *Cithare Octochorde* „nisu bili neki mrtvi kapital, nego **musica viva**, tj. živa glazba koja se izvodila, na sve strane širila i baš zato tražila da se uvijek iznova i po više puta tiska.“[10]

Milan Moguš i Lovro Županović priredili su 1998. godine i četvrto kritičko izdanje pjesmarice *Cithara Octochorda*, koje su zajedno objavili Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za crkvenu glazbu Albe Vidaković Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika.

U *online* zbirci muzikalija i audio materijala Nacionalne sveučilišne knjižnice može se pronaći treće izdanje pjesmarice *Cithara Octochorda*. [11]

Ovdje svakako moram spomenuti još tri značajne pjesmarice iz tog vremena: *Pjesmarica Đure Vejkovića* objavljena u dva izdanja, 1807. i 1816. godine, *Napivibo goljubnih cerkvenih pisamah* (Budim, 1850.) čiji je urednik franjevac o. Marijan Jaić. U obje pjesmarice nalazi se nekolicina božićnih pjesama koje se i danas izvode. Vrijedna spomena je i *Crkvena lira* iz 1860. godine, koju je priredio skladatelj i orguljaš o. Fortunat Pitarić, ali je ona ostala u rukopisu te nikada nije tiskana.

Pjevajmo Gospodu pjesmu novu

Pjevajmo Gospodu pjesmu novu

Početak 20. stoljeća – najprije u Njemačkoj, a potom i drugdje – javlja se Cecilijanski pokret čiji je cilj obnova liturgijske glazbe odmicanjem od raznoraznih elemenata koji su se u međuvremenu uvukli u Crkvu i liturgiju. S njima nastaju i nove pjesmarice koje donose pjesme u cecilijanskom. Objavljene su *Virgini matri* (Zagreb, 1921.), te *Hrvatski crkveni kantual* (1934. godine). Do izdavanja novoga službenog kantuala objavljeno je nekoliko pjesmarica koje su više ili manje, službeno ili neslužbeno zauzimale to mjesto.

One su: *Nova crkvena pjesmarica* (Kršćanska sadašnjost Zagreb, 1974.) i *Slavimo Boga* (Hrvatski naddušobrižnički ured u Njemačkoj i Kršćanska sadašnjost, 1982.).

Novi hrvatski crkveni kantual pod nazivom *Pjevajmo Gospodu pjesmu novu* objavljen je 1983. godine. Priredila ga je Komisija imenovana od Hrvatske biskupske konferencije. Odgovorni urednik bio je mo. Anđelko Milanović, a glavni urednik mo. Izak Špralja. Kantual su objavili Institut za crkvenu glazbu KBF u Zagrebu i HKD sv. Ćirila i Metoda. „Ona je dar jer je u njoj skupljena – ali nipošto sveobuhvatno – iznimno bogata molitvena glazbena baština čiji korijeni sežu u najranije oblike hrvatskoga pučkoga pjevanja.“^[12] *Pjevajmo Gospodu pjesmu novu* jedina je službena liturgijska pjesmarica koja ima odobrenje od Hrvatske biskupske konferencija za uporabu u liturgijskim slavljima. U proteklih četrdeset godina kantual je doživio više desetaka izdanja s nekoliko stotina tisuća tiskanih primjeraka.

Kantual *Pjevajmo Gospodu pjesmu novu* na oko osam stotina stranica donosi više od 860 skladbi koje pokrivaju sva liturgijska i crkvena vremena i sadržaje. Prvi dio kantuala je *Red Mise s narodom*, koji ima molitveno informativni karakter te donosi red Mise s odgovorima, ali i teološko tumačenje pojedinih dijelova Mise. Nakon toga slijedi glazbeni dio koji započinje *Vremenom kroz godinu* u kome se osim pučkih i autorskih napjeva nalaze i skladani himni, prigodni psalmi te pjesme po redosljedu liturgijskog događanja na Misi (ulazne, darovne i pričesne pjesme). Nakon toga na sličan način dolaze i ostala crkvena vremena: Advent, Božić, Korizma i Uskrs, zatim pjesme posvećene svetačkim slavljima, sakramentima, blagoslovima te Dodatak s pjesmama koje nisu raspoređene u prethodnim poglavljima.

Cijeli kantual *Pjevajmo Gospodu pjesmu novu*, izdanje iz 2010. godine, dostupan je za skidanje u komadu na stranici varaždinske biskupije:

<https://glazba.biskupija-varazdinska.hr/userdocsimages//skladbe/Kantual%20PGPN.pdf>

te podijeljen u cjeline od po dvjesto pjesma na stranici Kateze.hr:

<https://kateheza.files.wordpress.com/2015/12/1-200.pdf>

<https://kateheza.files.wordpress.com/2015/12/201-400.pdf>

<https://kateheza.files.wordpress.com/2015/12/401-600.pdf>

<https://kateheza.files.wordpress.com/2015/12/601-786.pdf>

Od sačuvanog rukopisa *Pariške pjesmarice* iz 1380. godine do danas prošlo je više od 640 godina. Vrijeme od gotovo sedam stoljeća pokazatelj je da imamo bogatu povijest kojom se možemo i trebamo ponositi. Ona nam velika polazišna točka – ali i obveza – da nam i budućnost bude jednako blistava.

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz programa poticanja novinarske izvrsnosti.

[1] Vesna Barudina Stipčević, *Iz zadarske glagoljaške riznice*, <https://www.matica.hr/hr/547/iz-zadarske-glagoljaske-riznice-28066> (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

[2] Vidi <http://www.croatianhistory.net/etf/pariska.html> (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

[3] Više o Pariškoj pjesmarici možete pronaći u tekstu: Darko Žubrinić, *Pariška pjesmarica iz 1380. najstarija poznata hrvatska pjesmarica*. <http://www.croatianhistory.net/etf/pariska.html> (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

[4] Berle, Janko; *Pavlinski Zbornik, 1644. studija*, Tisak Nadbiskupske tiskare 1917.

[5] Horvat, V. i Klinčić, I. (2017), *Pavlinski glazbeni priručnici*, *Kaj*, 50 (238) (3-4 (346-347)), 153-163. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/193956> (pristupljeno 01. kolovoza 2023.)

[6] Milan Moguš, Lovro Županović; *Pavlinski Zbornik*, Zagreb Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Globus 1991.

[7] Hrvatska pošta *Pregled poštanskih maraka – Broj: 110: Povijest hrvatske glazbe- Pavlinska pjesmarica*, <https://www.posta.hr/pregled-postanskih-maraka/195?m=110> (pristupljeno 1. kolovoza 2023.)

[8] Što bi u prijevodu značilo: Osmostruna citara, ili latinsko-hrvatske svete pjesme, koje su bile podijeljene u osam dijelova za različita godišnja doba, a ukrašene zbornom metodom, njegova je pobožna dobročinstva naredila da izađu na vidjelo u najstarijoj katedralnoj crkvi Zagreba

[9] Josip degl'iveglio: *Cithara octochorda 1701-2001*,

<https://zupa-svkriz.hr/zupni-zborovi/duhovna-glazba/cithara-octochorda> (pristupljeno 01. kolovoza 2023.)

[10] Albe Vidaković, *O hrvatskoj pučkoj popijevci, Zajednička žrtva – zbornik liturgijskog tečaja*, Makarska 1963., str. 114.

[11] <https://digitalna.nsk.hr/?pr=i&id=10533> (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

[12] iz predgovora kardinala Josipa Bozanića izdanju iz 2013. godine vidi:

https://crkvena-glazba.hr/wp-content/uploads/2021/02/Pjevajte_Gospodu_pjesmu_novu-kantual1.pdf

(pristupljeno 10. kolovoza 2023.)

SHARE

Moglo bi Vas zanimati

17 KOL INTERVJU

SHIP Festival: „Vođeni smo čistim entuzijazmom i golemom energijom“

16 KOL IZVJEŠTAJ

Šibenik u špici ljeta opravdao status kulturnog epicentra

